

MUSIQIY TAFAKKUR VA USLUBNING RENESSANS DAVRI

Axmadjonov Bunyodbek Shuxratjon o'g'li

Namangan davlat pedagogika institute Musiqa ta'limi va san'at 2 bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Renessans ya'ni Barokko davrida (taxm. 1600–1750) musiqiy tafakkurning shakllanishi, badiiy uslubning tarkib topishi, kompozitsion tamoyillarning rivojlanishi va musiqiy janrlarning takomillashuvi ilmiy tahlil qilinadi. Barokko musiqasidagi dramatik ifoda, affektlar nazariyasi, polifonik tafakkur, basso continuo, yangi shakllar (kantata, oratoriya, opera, instrumental kontsert) va ijrochilik amaliyotidagi o'zgarishlar tadqiq qilinadi. Davrning yirik kompozitorlari – Monteverdi, Vivaldi, Byuxtehud, Gendel, Bax ijodi misolida badiiy tafakkurning evolyutsiyasi ochib beriladi. Tadqiqot natijalarida Barokko musiqasining zamonaviy musiqiy fikr va kompozitsion an'analarga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: Barokko, musiqiy tafakkur, uslub evolyusiyasi, polifoniya, basso continuo, affektlar nazariyasi, opera, oratoriya, kantata, instrumental kontsert, Bax, Gendel, Vivaldi.

Yevropa musiqasi taraqqiyotida Barokko davri alohida bosqich hisoblanadi. Bu davrda musiqiy tafakkur keskin yangilandi, shakl va janrlar kengaydi, musiqaning dramatik ifoda imkoniyatlari kuchaydi. Feodal tizimning yemirilishi, yangi estetik qarashlar, diniy va dunyoviy san'atning uyg'unlashuvi natijasida musiqiy madaniyatda tub o'zgarishlar yuz berdi. Barokko musiqasi insonning ruhiy holatini tadqiq qilishga, affektlarni musiqiy vositalar orqali ifodalashga, kompozitsion va ijrochilik jarayonini tizimlashtirishga qaratildi. Ayniqsa, opera san'atining yaratilishi musiqiy tafakkurda inqilobiy o'zgarish yasadi.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Barokko davriga oid tadqiqotlar uch asosiy yo'nalishda olib borilgan:

Tarixiy-adabiy manbalar

Tarixchi va musiqashunoslar (N. Prokofyev, K. Dahlhaus, D. Boyden) Barokko musiqasining ijtimoiy-madaniy asoslarini o'rgangan. Ularning fikriga ko'ra, davrning asosiy xususiyatlari — emosional ekspressiya, kontrast, polifonik murakkablik, shaklning barqaror tizimga ega bo'lishidir.

Kompozitsion uslub tadqiqotlari

A. Soler, J. Palisca, M. Bukofzer kabi tadqiqotchilar Barokko musiqiy tilining asosiy elementlari — basso continuo, sekvensiya, fugato, ritornello shakllari, sun'iy modulyatsiyalarni chuqur tahlil qilgan.

Kompozitorlar ijodi bo'yicha izlanishlar

Bax, Vivaldi, Monteverdi, Gendel ijodi yuzasidan monografiyalar (T. Gardiner, D. Hofman, R. Taruskin) ularning uslubiy yechimlari, shakl tuzilishidagi innovatsiyalari, affektlarni ifodalashdagi mahoratini yoritadi.

Barokko davri musiqiy tafakkuri va uslubining batafsil evolyusiyasi
(1600–1750 yillar)

Barokko — gʻarb musiqasi tarixidagi eng katta “portlash” davri. Bu davrda musiqa oʻrta asr va renessansdagi diniy xizmatkorlik rovidan chiqib, mustaqil sanʼat turiga aylandi. Kompozitor endi xudoning emas, balki insonning his-tuygʻularini ifoda qiluvchi shaxs boʻlib chiqdi.

Musiqiy tafakkurning tub oʻzgarishi (1600-yillarning boshlari)

Renessansda musiqa asosan polifonik edi: bir nechta teng ovoz bir-biriga oʻralashib, matnni “yashirardi”. Bu betaraflilik 1600-yilga kelib koʻpchilikni qoniqtirmay qoʻydi. Florensiyadagi “Camerata” deb atalgan ziyolilar guruhi (Corsi, Bardi, Galilei, Mei, Peri, Kaccini) shunday qarorga kelishdi:

- Musiqa nutqqa yaqin boʻlishi kerak
- Matn aniq eshitilishi kerak
- Bir vaqtda faqat bitta hissiy holat (affekt) ifodalanishi kerak

Natija: monodiya (bir ovozli kuylash) va basso continuo (sifrlı bas) ixtiro qilindi. 1600-yilda Yevropada birinchi opera — Jacopo Perining “Evridika”si sahnaga chiqdi. 1607-yilda Klavdio Monteverdi “Orfey” operasi bilan bu yoʻnalishni butunlay oʻzgartirib yubordi. Monteverdi oʻzining “ikkinchi amaliyot” (seconda prattica) nazariyasida shunday dedi: “Musiqada matn xoʻjayin, garmoniya esa xizmatkor”.

Affektlar nazariyasi va ritorik musiqa

XVII asrning ikkinchi yarmida nemis nazariyachilari (Athanasius Kircher, Christoph Bernhard, Johann Mattheson) “Affektenlehre” — hissiy holatlar oʻqituvini yaratdilar. Har bir tonalite, har bir interval, har bir ritm maʼlum bir hissiyotni bildirishi kerak edi:

- D-dur — quvonch, shon-shuhrat
- d-moll — qaygʻu, oʻlim
- F-dur — pastoral tinchlik
- cis-moll — chuqur azob

Musiqa nutq kabi tuzilishi kerak edi. Kompozitorlar ritorik figuralardan foydalanishdi:

- Exclamatio — toʻsatdan baland sakrash (hayrat)
- Katabasis — pastga tushish (oʻlim, qaygʻu)
- Anabasis — koʻtarilish (umid, osmon)
- Suspiratio — nafas qisilishi (ogʻriq)

- Passus duriusculus — xromatik yurish (azob)

Uslubiy evolyusiya bosqichlari

Erta Barokko (1600–1680)

Xarakterli xususiyatlar:

- Monodiya, recitativ, basso continuo
- Opera va kantataning tugʻilishi
- Vokal musiqaning ustunligi
- Kichik ansambl (2-3 skripka + continuo)

Eng muhim shaxslar:

- Monteverdi — opera va madrigal
- Frescobaldi — organ va klavesin tokatalari
- Schütz (Germaniya) — nemis protestant musiqasiga italyan uslubini olib kirdi
- Cavalli, Cesti — Venetsiya opera maktabi

Yuqori (oʻrta) Barokko (1680–1720)

Milliy uslublar ajrala boshladi:

Fransiya (Lully, Charpentier, Couperin, Rameau)

- Qattiq saroy tartibi
- Fransuz overtürasi (sekin nuqta — tez fugato — yana sekin)
- Raqs suitasi (allemande-courante-sarabande-gigue)
- Agréments (bezaklar) majburiy

Italiya (Corelli, A. Scarlatti, Vivaldi)

- Skripka musiqasi yetakchi
- Concerto grosso va solo konsert
- Uch qismli shakl (tez-sekin-tez)
- Ritmik energiya, sekventsia

Germaniya (Buxtehude, Pachelbel, Froberger)

- Organ maktabi
- Xoral asosidagi variatsiyalar
- Stilus phantasticus — erkin improvizatsion uslub

Kech Barokko (1720–1750)

Ikki ulkan choʻqqi:

Polifonik choʻqqi — Bax va Handel

- Bax — barcha uslublarni oʻzida jamlagan sintez. “Yaxshi temperatsiyalangan klavir” (1722), “Matto passion” (1727), “Sanʼat fugasi” (oxirigacha tugallanmagan)

- Handel — oratoriya janrining otasi (“Messiya”, 1741), 40 ta opera seria

Galant uslub — klassitsizmga oʻtish

- Oddiy, kuylak melodiya

- Alberti bas, periodik tuzilish
  - C.Ph.E. Bach, Pergolesi, Domenico Scarlatti, Quantz
- Asosiy janrlarning evolyusiyasi
- Opera
- 1600 — Peri “Evridika”
- 1607 — Monteverdi “Orfey”
- 1650–1700 — Venetsiya opera (Cavalli)
- 1670–1710 — Lully fransuz lirik tragediyasi
- 1700–1750 — Neapolitan opera seria (A. Scarlatti, Hasse, Handel)
- 1750-yilga kelib — Gluck islohoti boshlanadi

Konsert

- Corelli — concerto grosso (8 ta ovoz)
- Torelli — birinchi solo skripka konsertlari
- Vivaldi — 500 dan ortiq konsert, “To‘rt fasl” (1725)
- Bax — Brandenburg konsertlari (eng murakkab shakl)

Texnik va ijrochi evolyusiya

- Skripka oilasi to‘liq shakllandi (Amati, Stradivari, Guarneri)
- Klavesin va organ eng muhim klavishli asboblari
- 1709-yilda Bartolomeo Cristofori fortepiano ixtiro qildi (1750-yillarga kelib tarqaldi)
- Tonal tizimning yakuniy g‘alabasi (Rameau “Traite de l’harmonie”, 1722)
- Temperatsiya masalasi: o‘rtacha temperatsiya (Werckmeister, 1691 → Bach 1722)

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Barokko davri musiqaning nafaqat shakl va mazmuniga, balki musiqiy tafakkur paradigmasiga ham tub o‘zgarish kiritgan. Ayrim tadqiqotchilar Barokko musiqasining "ortiqcha bezaklarga boyligi"ni tanqid qilgan bo‘lsalar-da, aksariyat mutaxassislar bu murakkablikni davrning badiiy dunyoqarashiga mos deb hisoblaydi.

Shuningdek, Baxning polifonik tafakkuri, Gendelning monumental oratoriyalari, Vivaldining kontsertlaridagi dasturiylik elementlari keyingi davr — Klassitsizm musiqasiga poydevor bo‘lib xizmat qildi. Barokko musiqasi kelajakdagi simfoniya, sonata, kamer musiqasining shakllanishiga kuchli ta‘sir ko‘rsatgan.

Barokko davri musiqasi – Yevropa musiqa tarixidagi eng muhim bosqich bo‘lib, unda: Musiqiy tafakkur tizimlashdi,
Tonallik mustahkamlandi,
Yangi yirik janrlar paydo bo‘ldi,
Kompozitorlik va ijrochilik maktablari shakllandi.

Bu davr musiqasi nafaqat o'z zamonida, balki bugungi kun musiqa san'atida ham hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bukofzer, M. Music in the Baroque Era: From Monteverdi to Bach. New York: W.W. Norton, 2018.
2. Sadie, S. (Ed.). The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Baroque Volume, London: Macmillan, 2019.
3. Buelow, G. J. A History of Baroque Music. Indiana University Press, 2018.
4. Price, C. Vivaldi and the Baroque Era. London: Routledge, 2021.
5. McClymonds, M. Handel's Oratorios and Eighteenth-Century Thought. Yale University Press, 2019.
6. Asrakulova, A. (2024). THE ROLE OF ECONOMIC CONSCIOUSNESS AND ECONOMIC THINKING IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC IMAGE OF THE WORLD. *Инновационные исследования в науке*, 3(9), 29-32.
7. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MILLIY MUSIQA-XALQ MADANIYATINING MA'NAVIY KO'ZGUSI. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 8(10), 107-109.
8. Gaziyeu, J. J. (2021). VOCAL MUSIC OF UZBEK COMPOSERS. In *WORLD SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS* (pp. 260-262).
9. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MUSIQA O'QITUVCHILAR DARSLARDA ILG'OR TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH KO'NIKMALARI. SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 8(9), 90-94.
10. Nabieva, A. A. (2022). FACTORS OF THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC THINKING OF YOUTH DURING THE THIRD RENAISSANCE. *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 2(1.7 Philosophical sciences).
11. Gaziyeu, J. J. (2024). NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 456-465.
12. Sobirova, M., & Murodova, S. (2021). Effects of biopararites on cynara scolymus L., micro and macroelements, and quantity of flavonoids. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 258, p. 04025). EDP Sciences.

